

908

MEDEDEELINGEN

OVER

RENÉ DE CLERCQ

E

89

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

GESCHENK VAN

Mr. J. y. Wijnstroom
te Amsterdam

908 E 89.

MEDEDEELINGEN
OVER
RENÉ DE CLERCQ

DRUKKERIJ WED G. VAN SOEST, AMSTERDAM

37423.

MEDEDEELINGEN
OVER
RENÉ DE CLERCQ

MEDEDEELINGEN
OVER
RECHT DE CLERCO

Deze Mededeelingen worden toegezonden aan dezelfde letterkundigen en leden van de Dietsche Beweging, aan wie in Februari van dit jaar René de Clercq's Nagelaten Gedichten toegezonden werden.

There is a certain amount of
evidence to suggest that the
British Government was not in favour of
the war that is being waged in
China against Japan.

I. HEIDENSCHES GEDICHTEN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

René de Clercq was een zon-aanbidder. Voor hem was de zon in dieper en wezenlijker zin dan voor de meesten onzer het verwarmend en levenwekkend element. Zij was zijn God. Wie de „Meidoorn” en de „Nagelaten Gedichten” gelezen heeft, weet dit. In gedichten als „De groote zon gaat onder”, „Zonouter”, „Zonnehart, klaar trillend goud”, „Hoe konden wij, schoon hart, bij menschen en daarmidden”, „O Lieve, die ik steeds mijn Vrouw mag noemen”, om slechts eenige van de allermooiste te noemen, schalt die zon-aanbidding uit elk woord ten hemel ! Maar ook in zijn jeugdwerk zijn de sporen ervan reeds aan te wijzen. Ik schrijf hier nog eens het merkwaardige gedicht af, aan den bundel „Land” ontleend en in het epische gedicht „De Vlasgaard” als inleiding tot den laatsten zang overgenomen :

IN DE GLOEIÏNG

Vol smoren en vol smook
Hangt de aarde rings te stoven,
En duikt met dikken rook
Den geluw-rooden oven.

Het blaakt, het vunst, het smeult,
De bladeren verbruinen,
En, langzaam afgebeuld,
Zikzakken al de kruinen.

Zie ! veld en wei doorstaan
Een schrikkelijke gloeiïng ;
En knop en vrucht vergaan
In een gemeene schroeïïng.

Gebloemte, gras en klaver
Besterven 't flets en fleeuw ;
Alleen de witte haver
Draagt hoog haar zomersnээр.

Doefdof, als met een zucht,
Ontbrandt de roode terwe,
En laait nu met de lucht
In ééne vlammenverwe.

De dag, die rood begon,
Zal rijpend nog verrooden,
En t' avond lacht de zon
Op duizend stille dooden.

En naast dergelijke gedichten staan, eveneens van zijn jeugd af, de drinkliederen. Ook hiervan wil ik er nog eens een volledig opnemen.

HET LIED VAN BACCHUS

Men hoort in onze kerke
Den paster met zijn preek :
Dat elk zijn ziel versterke
Door vasten, week op week.

Maar hier, waar 't lied van Bacchus klinkt,
Is 't beter dan in 't sermoen.
De hemel drinkt en de aarde drinkt.
Hoe zouden wij 't niet doen ?

De paster, in zijn kuipe,
Praat voor een oude non,
Maar Bacchus spreekt de zuipe,
En elk zit rond zijn ton.
De kreup'le zelf springt op en hinkt
Om zich daarheen te spoên.
De hemel drinkt en de aarde drinkt.
Hoe zouden wij 't niet doen ?

De mannen en de vrouwen
Scheidt men hier niet vaneen.
Want ieder, die wil trouwen,
Mag vrijen naar ik meen.

En 't meisje, dat een oogje pinkt,
Krijgt van haar lief een zoen.
De hemel drinkt en de aarde drinkt.
Hoe zouden wij 't niet doen?

Hier hebt gij geen miserie
Om alles te verstaan.
Het slot van elk mysterie
Draait open als een kraan.
Als 't bier maar in den beker blinkt,
Heeft alle latijn fatsoen.
De hemel drinkt en de aarde drinkt.
Hoe zouden wij 't niet doen?

De pasters zeggen : amen !
Maar Bacchus zegt : 't Is uit !
En : vult het ! roepen samen
De scharen lang en luid.
De glazen op ! God Bacchus schinkt !
Zijn hoofd is al één groen !
De hemel drinkt en de aarde drinkt.
Hoe zouden wij 't niet doen ?

Dit gedicht, mede een van zijn beste jeugdwerken (opgenomen in den bundel „Voor het volk”), met zijn levensdorst en zijn goedronden spot op de Katholieke kerk, bevat reeds de elementen, waaruit zich in later jaren zijn neiging tot positief heidendom ontwikkelen zou.

Hij was geen godloochenaar of atheïst, maar heiden. Nooit zal ik de manier vergeten, waarop hij, een van de eerste malen, dat ik eens wat langer en vertrouwelijker met hem spreken mocht, me zeide : „Ik ben maar een zon-aanbidder”, zoo stil voor zich heen en me met zijn heldere oogen aankijkend, als om maar dadelijk te weten, wat ik daarop te zeggen had. Ja, hij was een zon-aanbidder. Wie zijn werk kent, weet wat dat beteekent ! Maar hij was het in de latere jaren ook zeer bewust. Hij wilde van geen enkelen tot het Christendom behoorenden of eruit voortgekomen of ermee in verband staanden godsdienst weten. Wel het allerminst van die moderne religieuze secten, die trachten

door middel van allerlei buitenissigheden een stervend godsbesef nieuw leven in te blazen.

„Het gouden liedje van den wijn,
dat heeft geen theosoof gevonden”.

(Voor „Het gouden liedje van den wijn” en „Pater Bibamus” zie „Nagelaten Gedichten”). Ook zijn spot op den officieelen godsdienst verliet hem niet, en hij laat b.v. zijn Pater Bibamus verklaren :

„Al noemt men mij eerwaarde,
’k maak u geen leugens wijs”.

Ja, van een Christelijken godsdienst moest hij niets hebben, van geen enkelen ! Maar daaruit volgt niet, dat hij atheïst was. Integendeel. Ik herinner mij nog levendig, hoe hij zich warm maakte, toen naar aanleiding van het oprichten van den derden Raad van Vlaanderen de vraag ter sprake kwam, of hij daar den eed of de belofte zou afleggen. „Den eed natuurlijk ! Dat is juist het vreemde, dat men van ons, wanneer we ons niet op positief Christelijk standpunt

stellen, verwacht, dat we ook geen eed zullen zweren. En voor mij is een plechtige belofte van trouw zonder Gods-aanroeping niets". Een gevoelen, dat ik volkomen met hem deel.

Maar, zooals reeds gezegd, zijn God was de zon, en onder de macht van die zonanbedding neigde hij meer en meer tot positief heidensche gedachten. In zijn latere werk nu heeft zich zijn bewuste heidendom in drieërlei vorm geuit. Daar is in de eerste plaats het als slot in de „Nagelaten Gedichten" opgenomen: „Niet iedereen kan heiden zijn", dat als het ware zijn geloofsbelijdenis bevat. Maar daaraan waren reeds enkele andere gedichten voorafgegaan, alle in de laatste „Noodhoorn"-uitgave geplaatst, maar die ik hier nog eens bij elkaar laat volgen. Het merkwaardige, het aangrijpende van deze gedichten is, dat ze alle zoo rauw zijn, zoo geladen met een pril voor gevoel van den dood.

Hier volgen zij :

DE ADELAAR

Daar gaat brand in de lucht
Van adelaarsvlucht.
Beneden kreunt de doffer.
Die daar klieft door het zwerk
Is den klager te sterk :
Hij brengt den kamplust, niet het offer.

Al is naakt zijn nest,
Hij geneert zich best
Op den bergtop, ruw en rotsig.
Die den steek van de zon
Verdragen kon,
Verheft zich wild en trotsig.

Voor zijn scherp gegil
Staan de wouden stil.
Mag nachtegaalzung bevallen,
Hij leeft zich uit
Als hij stort op zijn buit
En zijn vijand scheurt met zijn krallen.

Wie durft hem aan
Op zijn blauwen baan?
Wie noemt den koning roover?
Gansch de aarde is zijn
In een bliksemschijn;
Doch machtig vliegt hij er over.

ALS TIJD EN MENSCHEN TEGENGAAN

Aan Ds. J. D. Domela
Nieuwenhuis Nijegaard

Als tijd en menschen tegengaan,
Als zorg en zeer verscherpen,
Nog eens in volle zon te staan,
Fel schaduw af te werpen !

Nog weer te worstelen met de macht —
Ik heb haar nooit ontweken —
Die op den duur mijn taaie kracht,
Doch niet mijn moed zal breken !

Gezegend zij, trots rouw en ramp,
Een strijd, die nooit verkleinde.
Nog eens voor 't recht ten zonnekamp,
En dan een stralend einde !

KAN IK IN ZON NIET BRANDEN

Aan Edgard Lemaire-Dens

Kan ik in zon niet branden,
Laat mij in aarde neer,
En dekt mijn voeten, dekt mijn handen :
Ik wil niet opstaan meer.

Al hield ik trouw van aarde,
Zooveel schier als van zon,
Slechts eenmaal heeft het leven waarde
Voor die 't begrijpen kon.

Slechts eenmaal. Toch was 't heerlijk,
Te gaan door grauw en groen,
Zoo naakt als god. In armoe eerlijk
En recht was al mijn doen.

MIJN WINTER MAANT MIJ.

Mijn winter maant mij : zing niet meer.
Het wordt de tijd van rust en schroomt'.
Zie naar het bladerloos geboomt' :
Het ruischt niet meer.

Het ruischt niet en ter strenge lucht
Geen reiger roeit, geen leeuwerik schalt.
Vaalgrauw uit grauwe hemelen valt
Een ravenvlucht.

Sneeuw is al om mijn hoofd, en sneeuw
Zal dwarrelen op mijn pad voortaan.
Voortaan geen liederen. Af en aan
Een rauwe schreeuw.

EEN EENZAME VOGEL.

Een eenzame vogel roeit door 't blauw,
Voelt aarde omlaag, omhoog de zon.
Weet niet waar hij zijn vlucht begon,
Noch waar hij eindigen zou.

De wereld is zoo rijk, dat hij
Het eendere telkens anders ziet.
Het verre komt steeds naderbij,
Doch vliegend verlangt hij niet.

Naast deze gedichten nu is er ook nog een ander type aan zijn heidenschen geest ontsproten. Wanneer men de hieronder volgende, nog nimmer openbaar gemaakte gedichten met de hiervoren afgedrukte vergelijkt, dan ziet men dezelfde tegenstelling als waarop ik in een artikel in de „Dietsche Gedachte” van Februari 1935 als ook in de eigenlijke strijdliederen uit den „Noodhoorn” aanwezig, heb mogen wijzen: de tegenstelling tusschen geestdrift en spot. De hiervoren gaande gedichten zijn.... het woord geestdriftig past hier minder goed dan bij de eigenlijke strijdliederen; als de kwalificatie pathetisch niet zulk een onaangename bijmaak had gekregen, doordat in ons spraakgebruik de begrippen pathos en valsch pathos niet meer worden onderscheiden, zou ik willen zeggen: de hiervoren gaande gedichten zijn pathetisch, de hierna volgende satyrisch.

1.

Dat is de beste bruiloftsgast,
die weet, waar dat de vreugde wast.
Te Kana was 't,
dat water werd tot wijn.

Houdt gij van dezen rabbi niet,
die brave menschen drinken liet,
gij kunt geen eerlijk heiden zijn.

Toen op het feest de wijn ontbrak
in beker, kruik en lederen zak,
de rabbi sprak :

„Haalt water uit den put,
en vult de kruiken tot den boord”.
De dienaars deden naar zijn woord.
Gehoorzaamheid heeft veeltijds nut.

„Schept uit !”, de rabbi sprak, „Schept uit !”
Elk dronk op bruidegom en bruid,
en roemde luid :

„De laatste wijn was puik !”
Dit wonder meldt alleen Johannes.
Gelooft, dat hij een geloofbaar man is :
hij leegde graag een koele kruik.

2.

Dezen wijn wil ik drinken
hemzelf ter eer.

Was niet de leste
roemer de beste?

Datzelfde riepen weleer
de bruiloftsgasten te Kana.
„Daar gaat hij ! Hosianna !”

In 't Nederlandsch : „Wellekom !
wijntje, wellekom !”

Zoo keert de klokken om....

Dezen wijn wil ik drinken
hemzelf ter eer.

Broeders, terwijl wij klinken,
hoort ! hoort ! er is nog meer.

DER CHRISTENEN GOD.

Der christenen god is hun steeds te groot.
Eerst droomden zij hem als albewind
in een hemel, die met sterren sloot!

Zij maakten ervan een menschenkind,
geen sterken heiden, een teeren jood ;
zij baden voor zijn krib,
zij knielden voor zijn kruis ;
zij bouwden hem een menschenhuis ;
zij aten hem in hun brood,
zij dronken hem in hun wijn.
Het moest een heel klein godje zijn.

Wanneer men dergelijke uitlatingen leest, geschreven met den scherp doordringenden satyrischen geest van een René de Clercq, dan zullen sommigen zich in verwondering afvragen : is dat nu dezelfde man, die in zijn „Maria Magdalena” op zoo ontroerend schoone wijze van de wonderen van Christus verhaalt? Inderdaad, het is dezelfde. Maar zijn wezen had zooveel kanten ! Anderen, en misschien niet weinigen, zullen zich aan deze gedichten ergeren. En ik ben er mij dan ook ten volle van bewust, dat ik door ze openbaar te maken veel en velerlei aanstoot geef. Maar er is een zeer afdoende reden, waarom ik heb gemeend, dit niet te mogen nalaten en waarom ik ook eenigszins uitvoeriger bij René de Clercq's heidendom heb stilgestaan. Het is deze, dat hij zelf in zijn laatsten tijd het voornemen had opgevat, op den weg der weergegeven gedichten voort te gaan, een heele reeks heidensche gedichten te schrijven en die uit te geven in een afzonderlijk deeltje. De

dood heeft hem in het volvoeren van dit voornemen, evenals in dat van den Faust-Luther-roman (zie hierover de Inleiding tot de „Nagelaten Gedichten”) verhinderd.

Is het niet een opmerkelijk toeval, dat het laatste gedicht, dat deze zon-aanbidder vóór zijn dood schreef, „De Redder” (in „Nagelaten Gedichten” opgenomen), eindigt met den zin : „Want zie : rechtvaardigheid is zijn zon !” „Zon” ; het was het laatste woord, dat hij als dichter sprak.

II. RENÉ DE CLERCQ EN DE MUZIEK

THE HISTORY OF THE UNITED STATES

OF AMERICA
FROM THE FIRST DISCOVERY OF THE CONTINENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN F. JOHNSON
OF THE
NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1897

Muziek, muziek, gij zoetste rede,
Spreek tot een sterke, krank door strijd.
Schenk Saul den balsem van uw vrede,
Het wonder, dat de ziel bevrijdt.

O, nu zijn edele geest wil sterven
In schrikkelijkheid en noodgehuil,
Laat, Heere, hem den troost verwerven,
Dat hij een stonde in schoonheid schuil'.

Er vallen bloemen op zijn wonden,
't Geweld der duisternissen zwicht ;
Hij kent geen schuld, hij weet geen zonden,
Zinkt weg ten afgrond van het licht.

Voor koning Saul mijn harp wil klagen
Totdat een traan zijn oog doortrilt.
Muziek, muziek, rein godsbehagen,
Uw zoen heeft half zijn leed gestild....

Dit lied, in het treurspel „Saul en David”
opgenomen ter plaatse waar Saul, door een
vlaag van waanzin overvallen, door David

met harpspel wordt gestild, en in een anderen vorm — maar naar mijn meening minder diep — als opdracht in „Het boek der liefde” voorkomende en door René de Clercq met eigen hand in het vreemdelingenboek van het Beethovenhuis te Bonn ingeschreven, is stellig een der schoonste die hij gemaakt heeft.

Is het niet, of wij hem deze woorden tot zichzelf hooren zeggen op het oogenblik in zijn leven, dat hij de gave tot componeeren in zich ontdekte? Want de muziek is voor René de Clercq een zeer ernstig ondernemen geweest, en meer dan een voorbijgaande liefhebberij in zijn leven. Wanneer men de briefwisseling doorbladert, die hij gedurende 2½ jaar met Ria over dit onderwerp heeft gevoerd, dan treft ons de geestelijke barensnood, waarin hij al dien tijd verkeerde. Het is een voortdurend worstelen om tot uiting te brengen wat in hem leeft en woelt, een worstelen met al het vele, dat hem daarbij in den weg staat en tegen-

houdt. In de eerste plaats met de techniek. Die techniek van het componeeren, die hij van den grond af leeren moest. Van Ria nam hij les in harmonie en solfège, schafte er zich zelfs een dik boek over aan, om maar zoo spoedig mogelijk zoo ver te zijn, dat hij zelfstandig bij de door hem gevonden melodieën ook de begeleidingen zou kunnen schrijven. En telkens en telkens weer keert in zijn brieven de klacht terug, dat gebrek aan techniek hem belet de vleugels uit te slaan.

Want de melodieën wilden wel komen! „Ik word gek of een groot liederenkomponist. De muziek laat me nog rust noch duur. Rhythmus, toon, eigen kleur, alles komt. Vanwaar? Ik weet het niet. Het is het wonder. Ik heb geen kennis, deed geen studie, en hoor duidelijk de violen om me heen ruischen. Want veel liederen hoor ik voor orkest. Dezen nacht heb ik niet geslapen, lag in mijn bed met een vel muziekpapier en schreef voluit drie liederen”, zoo

schrijft hij op 8 Maart 1920, twee maanden nadat hij met componeeren was begonnen. Ja, de melodieën kwamen graag en vlot. Juist zooals zijn gedichten. Daarom vind ik het hier aangehaalde uit den brief van 8 Maart zoo belangrijk, omdat het een kijk geeft op de wijze, waarop niet alleen zijn composities, maar ook de beste van zijn gedichten zijn ontstaan.

De liedekens die geerne komen,
het zijn de beste, schat.

Ze zijn zoo klaar en stroomen, stroomen,
en morgen kent ze half de stad.

De kussen die wij geerne geven,
de bloei dien niemand hoort ;
vanavond zijn zij heel ons leven
en geuren morgen, morgen voort.

Dit sublieme liedje uit „Het boek der liefde” geeft welsprekender dan eenige verhandeling doen kan René de Clercq’s opvatting over dichten weer.

Neen, voor het vinden van zijn melodieën

behoefde hij niet te vechten. Maar er is een andere reden naast het worstelen om zich de techniek eigen te maken, een veel diepere dan deze, waarom ik hierboven van geestelijken barensnood sprak. Tot op het oogenblik, dat hij zich aan de muziek ging wijden, had hij zich als woordkunstenaar niet buiten het gebied van dichtkunst en roman begeven. En hij wilde nu iets anders, iets, dat hij zelf beschouwde als méér. Hij meende dit hierin te vinden, dat hij, gelijk Wagner van zijn opera's zelf het drama en de muziek tezamen tot stand bracht, voortaan als liederencomponist zelf de muziek zou leveren bij zijn gedichten, die zoo bij uitstek het karakter van liederen dragen.

„Ik hoorde mijne ziele groeien, te nacht”, zoo vangt een der Ria-liederen (uit „Meidoorn”) aan. En dit moet wel zeer toepasselijk zijn geweest op den toestand van den dichter in die jaren, waaruit de bovenbedoelde briefwisseling dateert. Hij voelde zich groeien, maar wist niet waarheen.

Want als componist zou hij het nooit ver brengen. Niet, zooals hijzelf meende, omdat hij op te laten leeftijd begonnen was zich de techniek eigen te maken. Maar eenvoudig, omdat deze groeikrisis, gedurende welke zijn arbeid als dichter nagenoeg geheel stil lag — zoozeer ging hij in zijn muzikale werkzaamheid op! — hem niet, naar hij zelf meende, in de richting der muziek drong, doch in die der tragedie. Wat Nietzsche zoo onovertrefbaar schoon voor de ziel der Grieksche wereld in haar geheel beschreven heeft : „Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik”, dat heeft zich in de waarachtig Dionyzische ziel van dezen eenen mensch, onzen grooten René, voltrokken.

„Ik hoorde mijne ziele groeien, te nacht”. Maar waarheen ze gegroeid was, besepte hij eerst, toen hij tegenover het zwaard van Rembrandt's Claudius Civilis kwam te staan ¹⁾.

¹⁾ Zie hierover de Inleiding tot de „Nagelaten Gedichten”.

III. ZIJN TREURSPLEN

Zijn treurspelen.

Over „Kaïn” heb ik reeds in de Inleiding tot de „Nagelaten Gedichten” bericht. Maar ook over „Saul en David” en „Absalom” is nog wel iets mee te deelen.

Wagner ontleende zijn gegevens aan de Edda, René de Clercq aan den Bijbel. Maar in dien Bijbel zocht hij het heidensche, het opstandige element. En nergens vond hij dit zuiverder dan in den persoon van Saul, den man, wiens daden eerst door Samuël, den middelaar Gods, zoo rijkelijk zijn gezegend, en aan wien later die zegen door dien middelaar weer onttrokken wordt, zonder dat dit openlijk aan Saul wordt meegedeeld, maar zóó, dat hij het wel vermoeden moet, en wiens geest tegen deze behandeling in opstand komt en in waanzin en achterdocht ten gronde gaat. René de Clercq kon in zijn treurspel „Saul en David” het Bijbelverhaal op den voet volgen, had er niets aan toe te voegen of te wijzigen voor het verkrijgen van een diep dramatisch

conflict. Doch de wijze waarop hij het verwerkte, waarop hij zijn sterk medegevoel voor Saul laat doorstralen, zijn twijfel of die waanzin van Saul wel zoo heel onredelijk en de houding van Samuël, die David in het geheim tot koning zalfde, wel smetteloos was, dat wijkt van den Bijbel af. In „Absalom” is David de hoofdpersoon. De oude David. De David, zooals hij ons verschijnt op dat kleine doek van Rubens, dat zich in Zürich bevindt, de geheel vergeestelijkte, verinnerlijkte kop van den grijsaard, die zijn harp in handen houdt en verzonken luistert naar de eruit opstijgende herinneringen zijner jeugd. De David ook, zooals hij ons uit dat andere kleine doek van Rubens, in het museum Plantijn te Antwerpen aanwezig, uit de brekende oogen van den stervenden Seneca aanblijkt.

In dit drama is René de Clercq wel van het bijbelsche verhaal afgeweken. En dit voornamelijk door zijn uitwerking der vrouwenrollen : Maächa en Haggit, van wie

in den Bijbel nauwelijks meer dan de naam voorkomt. Maächa is Absalom's moeder, een der vrouwen van David. Als Absalom tegen zijn vader in opstand komt, houdt zij David's zijde. Zij zou bereid zijn geweest, haar zoon na David's dood zoo noodig tegen den jongeren Salomo, Batseba's kind, tot wien David's voorliefde uitgaat en aan wien hij het rijk wenscht na te laten, te steunen, maar nu Absalom nog tijdens David's leven tot den opstand overgaat, blijft zij David getrouw. Zij is ongetwijfeld, met David, het mooiste karakter uit het stuk. Haggit is een van David's bijwijven, dat hem door Absalom, nadat deze in het koninklijk paleis is binnengekomen, wordt afgenomen. Door ter gelegenheid van het overwinningsfeest op het dak van het paleis de zinnelijke liefde met haar te bedrijven weet Absalom David te onteeren. Een en ander geschiedt echter niet zonder Haggit's medewerking. René de Clercq teekent haar als de ware liefdevrouw, jong en brandend

van liefde voor Absalom. Daardoor wordt ze zijn noodlot, want hij wijdt zich meer aan haar dan aan het voltooien en bevestigen van zijn zegepraal.

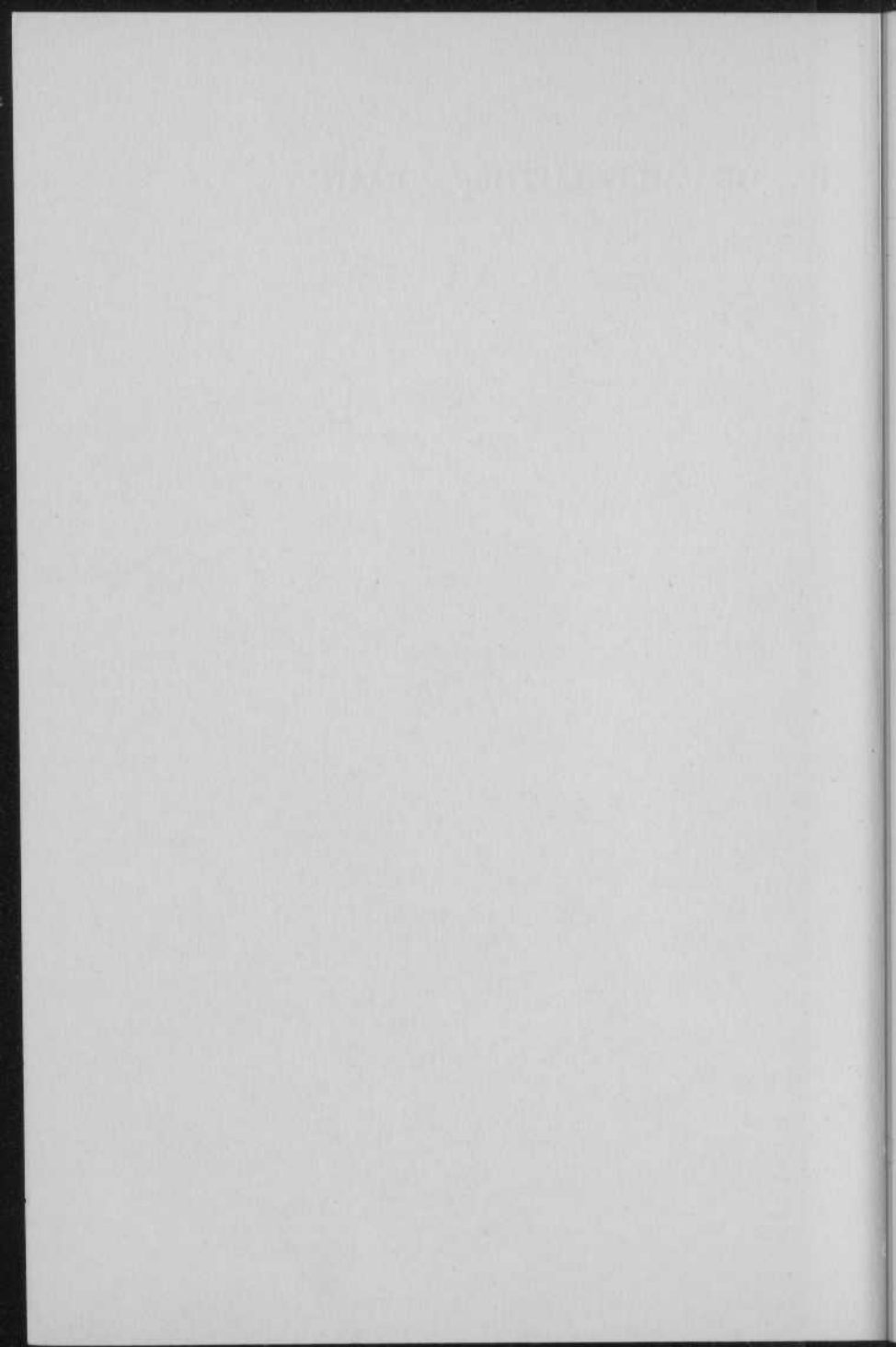
Nog om een andere reden is Absalom onbeduidend. Zijn opstand staat niet in dienst van een idee. Hij werkt voor niets dan voor zichzelf. Hij is de incarnatie van den oppervlakkigen eerzucht. Hij verdedigt niet zijn recht tegen het gevaar, dat hem van den kant van den jongeren Salomo dreigt, neen, hij is begonnen met zijn ouderen halfbroeder Ammon uit den weg te ruimen! Neen, deze brillante jongeling heeft voor den misdadigen aanval op het gezag van zijn vader geen enkel excuus, zelfs niet het goedkoope voorwendsel, dat elke jongere generatie tegenover haar voorgangster kan doen gelden : dat zij van den heiligen wil is bezield, de dingen beter dan deze te doen. Neen : Absalom heeft slechts één wensch : te schitteren.

Tegenover hem staat de oude David, de

wijze David, de vader ; voelend, dat het zijn plicht is, zijn gezag te verdedigen, toch te allen tijde tot vergeving bereid, en als hij Absalom's dood verneemt ontroostbaar.

Zoo heeft René de Clercq drie drama's der opstandigheid geschreven : „Kaïn”, het drama der opstandigheid tegen God, „Saul en David”, het drama der opstandigheid tegen den middelaar gods, en „Absalom”, het drama van den oppervlakkigen eerzucht. Ik voor mij vind het laatste het mooist.

IV. DE FAUST-LUTHER-ROMAN.

De historische Faust leefde ten tijde van Luther. Hij was alchimist, wonderdokter en duivelskunstenaar, wijd en zijd befaamd. Skeptischer tijden zouden hem ook oplichter, wisselruiter en flesschentrekker kunnen noemen. Maar zeker is, dat hij te allen tijde op de verbeeldingskracht der groote geesten heeft gewerkt. En de man, die door René de Clercq blijkens een gedicht uit „Toortsen” als de grootste dichter werd beschouwd : Goethe, verhief hem zelfs tot het zinnebeeld van den zoekenden mensch, met zijn drang in de oneindigheid, met den twijfel tot levenshouding, dorstend naar ruimheid, God zoekend in de eenzaamheid en in de verscheidenheid der eeuwig wisselende verschijnselen van het heelal, mystisch en pantheïstisch tegelijk.

Maar wat René de Clercq in Faust boeide, was zijn heidensche trek. En nu vond hij zulk een trek, op hooger plan, ook in Luther terug. Want al wordt hij hervormer genoemd, Luther was geen hervormer. Nooit heeft

hij, als Erasmus, naar een werkelijke hervorming der kerk langs den weg van onderhandelingen en vergelijken gestreefd. Hij was de man van het alles of niets, onverzettelijk, onverzoenlijk, met als eenig richtsnoer zijn woord : dat het niet veilig is, iets tegen het geweten te doen, de brusqueerder van situaties, de ontketenaar van volksopstanden, burgeroorlogen en revoluties, de opstandeling, de heiden.

Hoort hoe René de Clercq mij in zijn brief van 12 Juni 1931 het groote plan mededeelt : „Dan volgt mijn roman, veel, veel later. Daaraan zal ik minstens drie jaar fel moeten arbeiden. Ik voel me nu zoo gelukkig en zoo sterk dat ik het niet zeggen kan. Kom mij dikwijls opzoeken, dat wij over deze heerlijke dingen saam kunnen spreken”. En op 4 November 1931 opent zijn brief : „Zondag 1 November ben ik begonnen aan „Faustus”. Het werk begint ook op 1 November (1517), daags na het aanplakken van Luther's 95 stellingen”. En dan citeert hij zichzelf,

de eerste regels van den Faust-Luther-roman :

„ „Op den avond van Allerheiligendag in het jaar 1517, toen Maximiliaan I Duitsch keizer was en Frederik de Wijze keurvorst van Saksen, zat er in een schemerdonkere kamer van het Zwarte Klooster te Wittenberg een magere, nog jonge monnik, behoorend tot de orde van Sint Augustinus, met een toegeslagen boek voor zich, waar zijn rechterhand op rustte. Nog jong, zeg ik, want enz.” ”

Van den Faust-Luther-roman is nog wel het een en ander op schrift gesteld, maar, zooals ik reeds in de Inleiding tot de „Nagelaten Gedichten” opmerkte, niet genoeg om als geheel openbaar te worden gemaakt. Had René de Clercq de gelegenheid gehad, dit boek te voltooien, het zou ongetwijfeld, evenals de treurspelen, tot zijn grootere werk hebben behoord.

En wie kan zeggen, tot welk ander groot werk zijn leven, ware het niet zoo vroeg-

tijdig afgesneden, hem nog zou hebben gevoerd? Want voor den zonnezoon, die René de Clercq was, gold in hooge mate het woord, dat, met een herinnering aan den mythischen zonnezoon Phaëton, die op zijn rit met den zonnewagen de aarde branden deed, Goethe zijn Egmont spreken laat: „Wie schnell gehen die Sonnenpferde der Zeit mit unseres Schicksals leichtem Wagen durch. Und uns bleibt nichts übrig als, mutig gefasst, die Zügel fest zu halten, und bald rechts, bald links, vom Steine hier, vom Sturze da, die Räder weg zu lenken. Wohin es geht, wer weiss es? Erinnert er sich doch kaum, woher er kam....”

J. J. WIJNSTROOM.

Amsterdam, Paschen 1937.

SLOTMEDEDEELINGEN

Niettegenstaande van de „Nagelaten Gedichten” geen recensie-exemplaren werden verzonden, laat de Vlaamsch-nationale pers zich niet onbetuigd, terwijl ook een enkel groot Noord-Nederlandsch dagblad (het „Algemeen Handelsblad” van Amsterdam) er een beschouwing aan heeft gewijd. Voorts ontving ik naar aanleiding ervan tot heden reeds meer dan 150 brieven van warme instemming met het plan voor een volksuitgave en met bereidverklaringen om aan het verzamelen van intekenaren mede te werken. Voor een en ander ben ik zeer erkentelijk. Maar het is niet genoeg. Wil een volledige volksuitgave van René de Clercq's werken het licht zien, dan is daartoe in de eerste plaats noodig de volledige medewerking der erfgenamen De Clercq, die nog steeds in het bezit zijn van het auteursrecht op eenige zijner werken. En verder is noodig, dat de Dietsche Bond of een andere ervoor in aanmerking komende organisatie medehelpt om deze zaak te

financierien. Wat den Dietschen Bond betreft heb ik de verheugende mededeeling, dat deze zich eindelijk met mij in verbinding heeft gesteld om de besprekingen te openen. Ook hiervoor ben ik erkentelijk. Voorloopig heb ik nu het volgende voor-nemen opgevat. Omstreeks 12 Juni (den sterfdag van René de Clercq) zal er een prachtuitgaafje verschijnen van drie van zijn grootere gedichten, onder den gezamenlijken titel „De eerste ouders”. De dichter heeft zelf destijds zulk een uitgave beproefd, doch vruchteloos. Thans zijn deze gedichten opgenomen in „Van aarde en hemel”. Het boekje zal versierd zijn met speciaal tot dit doel vervaardigde en door René de Clercq zelf aanvaarde illustraties van Adri en Greta Pieck. Over de wijze waarop het verkrijgbaar zal zijn, zullen nog nadere mededeelingen worden verstrekt. Vervolgens zal omstreeks 14 November (René de Clercq's zestigsten verjaardag), indien althans dan nog geen overeenstemming over een volledige volks-

uitgave is verkregen, een herdruk verschijnen van het reeds sedert jaren uitverkochte „Harmen Riels”. Tevens hoop ik tegen dien tijd met een levensbeschrijving van René de Clercq gereed te zijn, welke eveneens op de gewone wijze in den handel zal worden gebracht.

Ten slotte wil ik er hier nog aan herinneren, dat in het juist dezer dagen verschijnende boek „Niederländisch-deutsche Symphonie”, van Dr. P. Osswald en anderen, een fragment van een door den dichter zelf bezorgde Hoogduitsche vertaling van het tot „De eerste ouders” behoorende gedicht „De bloesem” wordt opgenomen, welke vertaling in haar geheel door het tijdschrift „Niederdeutsche Welt” zal worden gebracht. Van Ulrich Zierow gewerd mij het verzoek, eenige der „Nagelaten Gedichten” in het Platduitsch te mogen vertalen.

